

Onderzoek De fraudejacht op chronisch zieken

Een rood vlaggetje achter je naam

Ook chronisch zieke mensen werden de dupe van doorgeschoten fraudejacht. Desondanks ligt er een voorstel bij de Tweede Kamer om de fiscale aftrek van zorgkosten nog strenger te gaan controleren.

Marco de Vries beeldt Milo

24 april 2024 – verschenen in nr. 17

Na een carrière in het maatschappelijk werk, het onderwijs en als raadslid voor de PvdA in Baarn raakte de nu 63-jarige Ali Korkmaz arbeidsongeschikt. Een combinatie van hartfalen, COPD en diabetes maakte het werken onmogelijk. ‘Ik kon amper meer lopen. Een behandelaar waarschuwde dat ik de 57 niet zou halen. Ik werd wakker geschud, want ik wilde nog de hele wereld veranderen.’

Hij verhuisde naar een gelijkvloerse huurwoning en maakte kosten om die stofvrij te maken. Ook onderging hij op medisch advies behandelingen in een kuuroord in Turkije. Er waren reiskosten naar de huisarts of specialist en soms moest hij een gezinshulp inhuren. Allemaal zogenaamde ‘specifieke zorgkosten’ die aftrekbaar zijn voor de inkomstenbelasting. Maar Korkmaz kreeg ieder jaar blauwe brieven over zijn aangifte. Vragen, correcties, navorderingen, afwijzingen van bezwaren. In 2019 was het bedrag van de geweigerde zorgaftrek opgelopen tot ruim 85.000 euro over de voorgaande tien jaar. Met hulp van zijn accountant kreeg hij in bezwaar deels gelijk, maar twee derde wist hij volgens de fiscus onvoldoende te onderbouwen.

Incontinentieluiers. Hoorapparaten. Behandelingen in het buitenland. Implantaten. Niet vergoede medicijnen. Dieetkosten. In bijna de helft van de gevallen wordt er met aftrekbare zorgkosten misschien gesjoemeld, zo calculeren data-analisten van de Belastingdienst in een recente evaluatie. Op het fraudulistische van posten met een hoog nalevingstekort staat de regeling voor specifieke zorgkosten op de eerste plek, rapporteerde de dienst in 2022. De fiscus wil allang van de regeling af, omdat die veel aandacht opslokt. Zieke mensen worden extra gecontroleerd, net als voorheen toeslagen-ouders. Ze stonden op dezelfde, verboden zwarte lijst. Alleen gaat de strenge aanpak voor deze grote groep nog steeds

door, zo blijkt uit onderzoek op basis van gesprekken met gedupeerden en (oud-)medewerkers van de Belastingdienst, rapporten, vrijgegeven interne stukken en een inventarisatie van recente rechtspraak. Er werden de afgelopen jaren honderden relevante uitspraken gepubliceerd, overigens nog maar een fractie van het totale aantal gevoerde processen. Uit het onderzoek blijkt dat in lopende zaken het omstreden fraudebeleid niet wordt versoepeld. En er komen ook nog steeds nieuwe zaken bij.

Met een kwart miljoen Nederlanders ontving Korkmaz in 2021 een excuusbrief van de fiscus. Al die jaren had hij te boek gestaan als fraudeur in de Fraude Signalerings Voorziening (FSV), de zwarte lijst van mensen met een hoog risicoprofiel. De meeste mensen kwamen in het FSV-bestand terecht door bovengemiddelde belastingaftrek van giften of zorgkosten, vaak gecombineerd met een laag inkomen. Meer dan zestig procent van de ‘verdachte’ zieken had een inkomen lager dan twintigduizend euro per jaar, zo blijkt uit onderzoek van PwC, terwijl maar drie procent meer dan tachtigduizend euro verdiende. Data-analisten filterden de uitgeworpen aangiftes met hoge zorgaftrek verder op afkomst en postcode, zo bleek uit hetzelfde PwC-onderzoek. Hadden zij, zoals Korkmaz, een dubbele nationaliteit, dan kregen ze van de zoekmachine een extra rood vlaggetje.

Als na controle bleek dat de aftrek terecht was, dan belandden de geprofileerden vaak toch op de FSV-fraudelijst, zo rapporteerde de Autoriteit Persoonsgegevens. Ze waren onschuldig maar bleven jarenlang verdacht en werden elke keer weer gecontroleerd. ‘Mensen die op de zwarte lijst van de FSV staan, zijn gestigmatiseerd als fraudeur met als gevolg dat zij bij voorbaat worden gestraft, bijvoorbeeld door het niet in aanmerking komen voor uitkeringen of toeslagen en betalingsregelingen’, zo concludeert de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid in haar onlangs verschenen rapport.

Met het toeslagenschandaal werd de FSV in 2020 buiten gebruik genomen. ‘Het spijt ons dat wij uw persoonsgegevens in de FSV opgenomen hebben’, zo staat er in de ‘afsluitende brief FSV’ die Korkmaz afgelopen najaar ontving. ‘Op basis van uw registratie en uw gegevens in de FSV ziet de Belastingdienst u niet als fraudeur.’

Met de excuusbrieven ging Korkmaz in hoger beroep. Zijn advocaat Robert Zilver betoogde voor het Hof Arnhem dat zijn cliënt al die jaren etnisch was geprofileerd. Maar het Hof oordeelde anders. Korkmaz moet eerst bewijzen dat hij inderdaad vanwege zijn afkomst op de zwarte lijst is gekomen. Daarvoor heeft hij zijn fiscale dossier nodig, dat de Belastingdienst nog niet heeft verstrekt. De stapel facturen en verwijfsbrieven die Korkmaz inbracht om zijn zorgkosten te verantwoorden, hielpen ook niet. De behandelingen in het kuuroord bestempelde de rechter als ‘therapeutische activiteiten die ook gezonde personen plegen uit te oefenen’. Ook die kosten mogen dus niet worden afgetrokken.

Korkmaz reageert gelaten op de uitspraak. ‘Ik ben moe. Met mijn longen gaat het beter, maar mentaal vind ik het zwaar. Ik heb veel te danken aan Nederland en heb hier ook veel mooie dingen mogen opbouwen, maar deze behandeling verdient ik niet. Die verdient niemand die ziek is.’

Waar voor toeslagenouders erkenning en een begin van compensatie is geregeld, moet de rest van de FSV-gedupeerden het doen met sorry en een standaardbedrag van 375 euro voor wie schade kan aantonen. De Belastingdienst houdt vol dat het merendeel van de 270.000 betrokkenen nooit heeft gemerkt dat ze op de zwarte lijst stonden. Vele gedupeerden zien – net als Korkmaz – in de excuusbrief een verklaring voor steeds weer belastingcontroles, en soms ook voor problemen met de gemeente of andere instanties.

Duizenden gedupeerden zijn net als Korkmaz naar de rechter gestapt, blijkt uit onze inventarisatie van gepubliceerde rechtszaken. Bijna allemaal zonder advocaat. Mede daardoor worden hun argumenten en paperassen door de rechtbanken stuk voor stuk afgehamerd. Geen van de gedupeerden in de gepubliceerde

zaken slaagt erin discriminatie aan te tonen, omdat voor het bewijs daarvan het dossier van de Belastingdienst nodig is. Dat krijgt tot nu toe niemand.

De gevolgen zijn schrijnend. Zoals bij een chronisch ziek stel op het sociaal minimum en met hoge zorgkosten, die ze met bonnetjes deels hebben aangetoond. Maar voor elke uitgave worden door de fiscus drie bewijsstukken verlangd: een bankafschrift, een factuur en een bewijs voor de medische noodzaak. 'Hoewel het Hof er oog voor heeft dat belanghebbende en de echtgenoot de relatie met de Belastingdienst als problematisch ervaren, kan dit niet tot gevolg hebben dat zij worden ontslagen van de plicht tot het leveren van bewijs', concludeerde het Hof Arnhem in augustus.

De rechtbank Zwolle oordeelde over de navordering van een man die chronische pijnklachten heeft, waardoor hij amper nog kan zitten of liggen. Op advies van zijn arts kocht hij een aangepast bed. Ondanks die doktersverklaring oordeelde de rechter: 'Belanghebbende heeft niet aannemelijk gemaakt dat het verstelbaar elektrisch bed(bodem) alleen wordt gebruikt door zieke en/of invalide personen. Ook ten aanzien van de airco is niet aannemelijk geworden dat deze hoofdzakelijk wordt gebruikt door zieke of invalide personen.' Ook deze man had nog geen inzage in zijn FSV-registratie gekregen en kon discriminatie niet bewijzen.

Voor het etnisch profileren verwijzen alle belastingkamers naar een arrest van de Hoge Raad uit december 2021. Toen stond er nog weinig vast over de FSV. De Hoge Raad ging ervan uit dat risicoselectie op basis van ‘afkomst, geaardheid of geloofsovertuiging’ alleen in uitzonderlijke gevallen had plaatsgevonden. ‘Indien een belastingplichtige gemotiveerd stelt dat de hier bedoelde uitzonderlijke situatie zich in zijn geval heeft voorgedaan, dient de inspecteur aan de belastingplichtige en de rechter de gegevens te verstrekken die voor de beoordeling hiervan van belang kunnen zijn’, zo bepaalde de Hoge Raad. De Belastingdienst moet dus het bewijs leveren van zijn eigen eventuele discriminatoire handelen.

Een paar maanden na die uitspraak verscheen een onderzoeksrapport van PwC waaruit bleek dat álle uitgeworpen aangiftes jarenlang werden gescreend op postcode en dubbele nationaliteit. Discriminatie was dus geen uitzondering maar een in handleidingen voorgeschreven regel. Naar aanleiding hiervan erkende het kabinet dat er sprake was geweest van ‘institutioneel racisme’ bij de Belastingdienst. Niet alleen bij sommige medewerkers in individuele zaken maar juist ingebakken in het systeem, de gebruikte zoektermen en parameters voor data-analyse.

Toch blijft de Belastingdienst in al die duizenden individuele procedures het institutionele racisme ontkennen. ‘De Belastingdienst is verplicht om alle stukken in te brengen, maar kan dat naar eigen inzicht invullen’, zegt advocaat Touria Khidous, die toeslagenouders en andere FSV-gedupeerden bijstaat. ‘Het is niet transparant, niemand controleert of het compleet is. Werkt het rechtssysteem dan wel in dit soort zaken? Dat vind ik zorgwekkend.’

Afgelopen augustus bereikte Khidous een doorbraak. De rechtbank Den Haag oordeelde dat de Belastingdienst de Haagse As-Soennah-moskee ten onrechte de

Bij twijfelgevallen houdt de fiscus vast aan een strikte, voor de belastingbetaler ongunstige interpretatie van de regels

Anbi-status had afgepakt. Op basis van vrijgegeven WOB-stukken kon Khidous motiveren dat islamitische instellingen door de fiscus waren gediscrimineerd. Daarom gaf de rechtbank de moskee de Anbi-status terug. De Belastingdienst is in hoger beroep gegaan tegen de uitspraak.

Maar in individuele zaken blijft het kansloos om discriminatie aannemelijk te maken zolang de Belastingdienst zich op de geheimhoudingsplicht beroept en geen inzage geeft in de (volledige) dossiers. Eind oktober nam de Tweede Kamer daarom unaniem een voorstel van Pieter Omtzigt aan dat de regels rond het inzagerecht verruimt. Straks kan iedereen zijn fiscale dossier opvragen, zodat de handelwijze van de fiscus in individuele zaken controleerbaar wordt.

Directe aanleiding voor het amendement was de zaak van Ahmed Abdi, de Somalische tolk die zijn verhaal eerder in *De Groene Amsterdammer* vertelde. Hij verzorgde aangiftes inkomstenbelasting voor laaggeletterde mensen uit zijn gemeenschap, trok voor hen ook giften en zorgkosten af en kwam zo in het vizier van het Combiteam Aanpak Facilitators (CAF) van de Belastingdienst. Dat legde zonder onderzoek beslag op zijn huis en bankrekeningen. Na jaren van kansloze strijd raakte Abdi alles kwijt: huis, werk en pensioen.

Op zijn verzoek doet de Leidse hoogleraar belastingrecht Jan van de Streek samen met zijn collega Tim van Brederode onderzoek naar de zaak. Ook zij slaagden er de afgelopen twee jaar niet in de onderliggende fiscale stukken in Abdi's dossier boven tafel te krijgen. Daarom schreven ze mee aan het amendement van Omtzigt. ‘Ik hoop dat inzage straks makkelijk wordt. Dat je met je DigiD kunt nagaan welke data de fiscus over je opslaat, verwerkt en deelt’, licht Van Brederode toe, ‘zodat de besluitvorming transparant en controleerbaar wordt en een tweede toeslagenaffaire niet meer kan gebeuren.’

Tot die tijd worden nog steeds duizenden zieke en gehandicapte mensen als risicovol en verdacht behandeld, met duizenden procedures als gevolg. In geen van de gepubliceerde zaken is er ook maar een zweem van fraude. Dat zegt niet alles, want eventuele door controle betrapte zorgsjoemelaars zullen wellicht hun verlies nemen en geen bezwaar maken of in beroep gaan. Maar dat geldt ongetwijfeld ook voor veel zieken die onterecht gecorrigeerd worden, maar niet de energie kunnen opbrengen om bezwaar te maken. Hoe groot de groep fraudeurs is, valt dus niet te achterhalen.

In de duizenden zaken die voor de rechter komen, staat nooit ter discussie of er sprake is van ziekte en of daarvoor kosten zijn gemaakt. Het gaat altijd over de toepassing van onduidelijke regels in specifieke omstandigheden. Zoals in de zaak van een jongen met een dodelijke spierziekte. Op advies van de artsen leggen de ouders een therapeutisch zwembad aan. Met dagelijkse oefeningen weet hun zoon zijn leven aanzienlijk te verlengen, zo geeft ook de rechter toe. Toch zijn de kosten van het bad niet aftrekbaar. De medische adviezen van de artsen voldoen niet aan de eisen voor een ‘medisch voorschrift’. De flinke vergrijpboete wordt wel geschraapt.

De aftrek van specifieke zorgkosten kent een lange geschiedenis van zwalkend, onduidelijk beleid met een wirwar aan zorgpotjes. Er is de inkomensafhankelijke zorgtoeslag, die bedoeld is om premies van de ziektekostenverzekering mee te betalen. Verder zijn er zorgbudgetten die de gemeenten beheren voor bijvoorbeeld thuiszorg en hulpmiddelen zoals rollators en scootmobiel. De aftrekpost voor specifieke zorgkosten is bedoeld als sluitstuk, voor wat niet vergoed wordt door de verzekeraar of de gemeente.

‘Heeft u ziektekosten? Dan komt u misschien in aanmerking voor aftrek van specifieke zorgkosten’, staat op belastingdienst.nl. Wie geen zorgkosten invult, wordt door het digitale aangifteformulier aangespoord om dat alsnog te doen. Maar uit de archieven van de Tweede Kamer blijkt dat de aftrekpost al decennialang eigenlijk alleen bedoeld is voor chronisch zieken en mensen met een handicap, ook al wordt dat niet duidelijk gecommuniceerd. Dus maken ook mensen die tijdelijk ziek zijn er massaal gebruik van.

Om die reden werd in het in 2012 gesloten regeerakkoord tussen VVD en PvdA (Rutte II) besloten de regeling helemaal af te schaffen en het budget met andere zorgtaken over te hevelen naar de gemeenten. Zo hoopte het kabinet de doelgroep beter af te bakenen. Maar de oppositie hield de afschaffing tegen. Wel kwam er in 2016 een evaluatierapport van de elk jaar weer wat meer uitgekleden regeling. Daaruit bleek dat jaarlijks een miljoen huishoudens zorgkosten aftrokken, de helft voor meer dan negenhonderd euro. Mensen vonden de regels onduidelijk, zo bleek uit de evaluatie. Bijna de helft van alle vragen over aftrekposten aan de BelastingTelefoon ging over zorgkosten.

‘Wat daarnaast zorgen baart is de uitvoerbaarheid van de regeling’, schreef toenmalig staatssecretaris van Financiën Eric Wiebes (VVD) naar aanleiding van de evaluatie aan de Kamer. ‘De Belastingdienst beschikt niet over contra-informatie en voorinvullen van de aangifte voor deze aftrekpost is niet mogelijk. De regeling is arbeidsintensief en de opgevraagde stukken moeten handmatig gecontroleerd worden, hetgeen in schril contrast staat met de massaliteit van het gebruik van deze regeling. Er is zowel sprake van onbedoeld verkeerd gebruik van de regeling door onwetendheid of ervaren complexiteit, als bewust verkeerd gebruik (fraude).’

Uit steekproeven zou blijken dat afgetrokken zorgkosten een ‘correctiepotentieel’ hadden van dertig procent. ‘Dat is ongebruikelijk hoog’, concludeerde Wiebes in 2016. De Belastingdienst zat op dat moment midden in een mislukte reorganisatie. Er was een tekort aan personeel, dat werd gecompenseerd met ICT. Binnen de dienst circuleerden in 2015 maar liefst 1555 ‘lokaal ontwikkelde applicaties’, zo staat er in het recent verschenen enquêterapport *Blind voor mens en recht*. Daarnaast experimenteerde een speciale afdeling, de Broedkamer, erop los. ‘Wat willen we bereiken?’ aldus een Broedkamer-PowerPoint-presentatie uit die tijd. ‘Meedenken met de politiek: één stap vooruit lopen op de behoeften van de samenleving en de medewerkers. Continu stimuleren en verbeteren van innovatiekracht. Dat we het werk dat we doen slim organiseren.’

Een inmiddels gepensioneerde inspecteur herinnert zich een koppeling met het Centraal Justitieel Incassobureau. Wegpiraten met openstaande verkeersboetes bleken gemiddeld ook meer te sjoemelen met hun belastingaangifte. ‘De pilot was een succes, maar werd toch niet doorgezet’, vertelt hij, ‘vanwege privacyregels.’

De koppeling van fiscale en etnische data werd wel doorgezet, bijvoorbeeld door het CAF-team. HOTHOR’s worden de verdachten intern genoemd: mensen met een hoge teruggaaf en een hoog risico. Een HOTHOR herkent men bijvoorbeeld aan ‘veel giften aan allochtone stichtingen en verenigingen’, zo rapporteerde een CAF-teamlid in een vrijgegeven verslag, ‘en standaard aftrek van ziektekosten waarin opvallend veel extra kosten voor kleding en beddengoed. Vermoedelijk is er heel veel fout’. Artsen die veel dieetverklaringen afgeven kregen bezoek van het CAF, zo blijkt uit de verslagen.

‘In 2015 zijn dankzij nieuwe opsporingsmethoden en slimme data-analyse met betrekking tot de aftrek van uitgaven voor specifieke zorgkosten bij ongeveer 35.000 aangiftes onjuistheden vastgesteld en is een navorderingsaanslag opgelegd’, zo rapporteerde Wiebes aan de Kamer. ‘Bij deze actie is ook gebleken dat kwaadwillende adviseurs de aftrek van uitgaven voor specifieke zorgkosten doelbewust benutten om te frauderen.’

Theo Z. bijvoorbeeld, door de officier van justitie omschreven als de ‘Robin Hood van Twente’, zou voor zijn klanten te veel zorgkosten hebben afgetrokken. Hij kreeg in datzelfde jaar dertig maanden cel en een beroepsverbod. Er kwam later nog wat bij omdat Z. in het huis van bewaring de aangiftes van vijf

medegedetineerden invulde. Daarin zaten ook foutjes. ‘Ik heb het achter me gelaten’, zegt Z. nu. Inmiddels ver in de zeventig moet hij een boete van 127.400 euro afbetalen door een beslag op zijn AOW. Gaf hij destijds voor de strafrechter slordigheden toe, nu zegt hij onschuldig te zijn geweest.

‘Ik ben moe. Met mijn longen gaat het beter, maar mentaal vind ik het zwaar. Ik heb veel te danken aan Nederland, maar deze behandeling verdien ik niet. Die verdient niemand die ziek is’

Tussen 2014 en de opheffing in 2020 lichtte het CAF-team elk voorjaar, tijdens de drukke aangifteperiode, zo’n tien belastingadviseurs van het bed, steeds weer nieuwe versies van Theo en Abdi, goedbedoelende senioren die net wat meer vertrouwd zijn met de belastingregels dan hun vaak laaggeletterde of gebrekkig Nederlands sprekende klanten. Tienduizenden gedupeerden kwamen in de FSV omdat hun belastingadviseur geprofileerd werd vanwege een vergrijsde, etnisch diverse klantenkring met vaak een slechte gezondheid. Net als bij de kinderopvangtoeslag werd de ‘fraude-facilitator’ verdacht door het profiel van zijn klanten en de klanten kwamen dan weer op de lijst vanwege hun verdachte adviseur.

2500 zaken

Dit onderzoek is gebaseerd op analyse van recente rechtspraak over specifieke zorgkosten. Er zijn sinds 2020 193 uitspraken over de Fraude Signalerings Voorziening (FSV) gepubliceerd op rechtspraak.nl. Slechts zeven procent van de uitspraken wordt gepubliceerd, wat betekent dat het werkelijke aantal procedures over de zwarte lijst meer dan 2500 is. Bijna een derde van die zaken gaat over specifieke zorgkosten. Daarnaast zijn er de afgelopen jaren ook honderden zaken over specifieke zorgkosten gepubliceerd waarin de FSV niet genoemd wordt.

Voor dit onderzoek is gesproken met tientallen gedupeerden, fiscalisten en (oud-)medewerkers van de Belastingdienst. Ten slotte zijn relevante rapporten, krantenartikelen, Kamerstukken en vrijgegeven interne documenten van de Belastingdienst geraadpleegd.

De FSV wordt sinds 2020 niet meer gebruikt en de Belastingdienst is er nog niet in geslaagd een nieuw fraudesysteem te ontwikkelen dat de privacy- en discriminatietoets van de Autoriteit Persoonsgegevens doorstaat. Ondertussen zwerven vervuilde data uit de FSV nog door andere systemen binnen en buiten de Belastingdienst, zo signaleert de enquêtecommissie Fraudebeleid in haar rapport: ‘De persoonsgegevens in FSV zijn gebruikt, gecombineerd en verspreid buiten FSV. Er is geen zicht op waar deze gegevens zijn.’

En de strenge controle op zorgkosten is sinds 2020 gewoon doorgegaan, met jaarlijks duizenden nieuwe bezwaren en beroepen als gevolg. Er zijn zelfs toeslagenouders die nog wachten op schadeafwikkeling maar intussen weer nieuwe correcties krijgen van zorgkosten voor zichzelf of hun getraumatiseerde toeslagenkinderen. Zo kreeg de stichting STOP Ongekend Onrecht onlangs een melding van een toeslagenmoeder die over de afgelopen jaren negenduizend euro aan dieetkosten moest terugbetalen voor haar dochter met een zeer ernstige eetstoornis.

Bij twijfelgevallen houdt de fiscus vast aan een strikte, voor de belastingbetaler ongunstige interpretatie van de regels, zo blijkt uit de onderzochte jurisprudentie. Dat merkte een vrouw die in Denemarken een IVF-behandeling onderging omdat ze daar in Nederland net te oud voor was. Ze moest de duizenden

euro's ook na bezwaar terugbetalen. Een andere vrouw, mantelzorger voor haar alleenstaande, terminaal zieke zus, moest de kosten daarvoor ook terugbetalen. De regeling geldt alleen voor mantelzorg aan ouders, kinderen tot 27 jaar en huisgenoten. Dus niet voor haar zus, die pas nadat ze ziek werd bij haar was ingetrokken. Sommige hulpmiddelen, zoals brillen, elektrische fietsen en aangepaste bedden, worden niet erkend als medisch: veel gezonde mensen hebben die ook. De details veranderen elk jaar, wat het nog ingewikkelder maakt voor zowel de betreffende zieken als voor de medewerkers van de Belastingdienst.

‘We hadden compassie met de mensen die bezwaar maakten, maar ze moesten toch wel terugbetalen’, zegt een voormalige teamleider van de Belastingdienst. Samen met zijn afdeling verwerkte hij de bezwaren van cliënten van een door het CAF aangepakt belastingadvieskantoor. Dat diende honderden bezwaren in tegen de navorderingen van hun klanten. ‘Het conflict was met die twee adviseurs’, vertelt de voormalige teamleider. ‘Het wordt dan ook al snel een prestigekwestie, een wedstrijd. Ze namen vaak hun cliënt mee naar de hoorzitting. Die mensen waren echt ziek, dat was overduidelijk. En ze hadden vaak een andere afkomst. Maar hadden ze alle opgevoerde kosten ook echt gemaakt? Soms konden ze maar een deel verantwoorden. De wet is streng. In onze ogen waren die mensen het slachtoffer van hun adviseur.’

De juridische kennis van zijn team was niet up-to-date, geeft hij toe. ‘Dit werk wordt vaak gedaan door vijftig- en zestigplussers zonder vooropleiding. Ze werken misschien al sinds hun zestiende bij de Belastingdienst, zitten al jaren in hun hoogste salarisschaal en maakten intern geen carrière. Inkomstenbelasting heeft weinig aanzien binnen de organisatie. Het is de bulk, de massaproductie, en het moet snel. Maar het is eigenlijk heel ingewikkeld. Tijd om jurisprudentie uit te zoeken was er niet. We vertrouwden op de collega's van het CAF en de uitworp door het algoritme. Mijn mensen hoefden vaak alleen nog het template van de beslissing op het bezwaar op te maken, uit te printen en in de envelop te doen.’

Klokkenluider Pierre Niessen legde bij de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid uit hoe bezwaarschriften op zijn afdeling routinematig met een standaardbrief werden afgewimpeld, zonder dat op de argumenten en bewijsstukken werd gereageerd. ‘Dat is als het ware gewoon iemand de keel dichtknijpen. Je ontnemt de burger gewoon zijn rechten. In de wet is voorgeschreven welke verplichtingen je als overheid hebt en waar je je aan te houden hebt. Als je je daar niet aan houdt als burger, dan weten ze je heel snel te vinden.’

In beroep of hoger beroep krijgen sommige klagers alsnog gelijk. Maar belastingrechters lijken zich, net als tot voor kort de bestuursrechters in het toeslagenschandaal, gebonden te voelen aan de letter van de wet, zelfs als dat leidt tot schrijnende situaties. Hoewel er in de geanalyseerde zaken nergens sprake is van fraude en de aftrekposten met allerlei stukken kunnen worden gestaafd, wordt een flink deel van de beroepen toch ongegrond verklaard. Dan moeten de betrokkenen alsnog belasting betalen over hun ziektekosten. Een schrijnend voorbeeld is een kankerpatiënt die heil zocht bij hyperthermiebehandelingen in Duitsland. In Nederland is deze kankertherapie niet erkend, maar andere Nederlandse patiënten van dezelfde *heilpraktiker* mogen de kosten aftrekken. De man heeft vooraf zelfs een telefonische toezegging van de inspecteur gekregen. Bovendien heeft hij een verklaring van zijn huisarts opgestuurd. ‘Uit een mailwisseling volgt dat de door belanghebbende overgelegde verklaring nog moet worden beoordeeld’, constateert de Haagse rechtbank. Maar de aftrekpost is al afgewezen en het beroep ongegrond.

Ieder(in), de belangenorganisatie voor chronisch zieken en mensen met een beperking, noemt het ‘onverteerbaar dat (een deel van) deze doelgroep stelselmatig als chronisch verdacht gezien wordt. Het is niet goed dat steeds dezelfde groepen in de controlesteekproef zitten, waarbij dan niet duidelijk is wat hun rechtspositie is en wat zij moeten doen om het aanvraagproces goed te laten verlopen’.

Onlangs is aftrek van ziektekosten opnieuw geëvalueerd. ‘Het kabinet ziet de noodzaak om de aftrek en tegemoetkoming van specifieke zorgkosten doeltreffender en doelmatiger te maken door deze beter te richten op de doelgroep van mensen met een beperking en/of een chronische ziekte’, schrijven demissionair minister Langdurige zorg Conny Helder en demissionair staatssecretaris Financiën Marnix van Rij in september aan de Tweede Kamer.

Drie kwart van de zorgkosten komt terecht bij die doelgroep, blijkt uit het rapport. Maakten in 2016 nog een miljoen huishoudens gebruik van de regeling, nu zijn dat er nog 850.000. Nog altijd klagen gebruikers over de complexiteit van de regels en drempels en wil de Belastingdienst af van het handmatig controleren van facturen en verklaringen. Een nieuw kabinet moet maatregelen nemen voor de lange termijn, adviseren Helder en Van Rij. ‘In de tussentijd is het van belang om de bekendheid met en de begrijpelijkheid van de regeling bij de doelgroep verder te bevorderen en tegelijkertijd waar mogelijk ook controles en handhaving op de juiste toepassing van de huidige regeling te versterken.’

De Belastingdienst zelf wil nog steeds van de ingewikkelde zorgkostenregeling af, laat een directielid in een gesprek weten. Hij betreurt ook de problemen die de fraudecontrole veroorzaakt bij de doelgroep. In een officiële, schriftelijke reactie laat de dienst echter weten ‘zich niet te herkennen’ in de bewoordingen in dit artikel. De erkenning van ‘institutioneel racisme’ geldt vooralsnog niet voor de beschreven zaken, zolang daarvoor geen bewijs is geleverd. Het verwijt van gedupeerden dat de Belastingdienst de dossierstukken hierover achterhoudt, wordt ontkend. ‘Zoals de staatssecretaris al herhaaldelijk heeft uitgedragen, zijn er geen aanwijzingen voor een werkwijze waarbij de Belastingdienst regelmatig en ten onrechte stukken zou achterhouden. Dit neemt uiteraard niet weg dat het in incidentele gevallen, bijvoorbeeld door menselijke fouten, niet goed kan zijn gegaan. Het streven is er steeds op gericht dergelijke gevallen zo veel mogelijk te voorkomen.’

Wel zijn ‘verschillende inhoudelijke trajecten gestart om [institutioneel racisme] in de toekomst te voorkomen’.

Lees ook:

Onderzoek De discriminatie van het algoritme De fraudejacht van Duo treft bijna alleen studenten met een migratieachtergrond

Bas Belleman, Belia Heilbron en Anouk Kootstra
21 juni 2023

Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten.

Uit: *De Groene Amsterdammer* van 24 april 2024
www.groene.nl/2024/17

